

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

ХАБАРШЫ

Филология сериясы

КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ имени АЛЬ-ФАРАБИ

ВЕСТНИК

Серия филологическая

AL-FARABI KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY

EURASIAN JOURNAL

of Philology: Science and Education

№1 (169)

Алматы

«Қазақ университеті»

2018

IRSTI 81'23

Amirova Zh.R.,

PhD, A/Professor of Kazakh National University Al-Farabi, Kazakhstan, Almaty, e-mail: zhamir@mail.ru

OCCURRENCE AND THE TYPES OF THE SUBSTANTIVIZATION

Occurrence of the Substantivization as one of manifestations of the language units transposition to noun category is long time topic of research of the scientists. However up to this moment there are disputable and debatable some questions of the Substantivization, as the identification of the nature and types of the substantivization. In this article reviews importance of the broadening definition of a Substantivization in Kazakh language, not only confining with adjective and participle as in commonly accounting in a Kazakh philology. Article points that it relevant to differentiation different types of Substantivization to aims above. Reviews complete, occasional, elliptical, metasubstantivization and other types if substantivization in Kazakh language in instance of applying numerals and adverbs as the nouns.

Key words: Substantivization, types of substantivization, complete, occasional, elliptical, metasubstantivization, substantivization of the numerals and adverbs.

Әмірова Ж.Р.,

әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің доценті, ф. ф. к., Қазақстан, Алматы қ., e-mail: zhamir@mail.ru

Субстантивацияның феномені және оның типтері

Субстантивацияның тілдегі феномені транспозицияның бір түрі ретінде ертеден ғалымдардың назарында. Бірақ кейбір оның мәселелері осы уақытқа шейін дискуссиялық түрінде қалып тұр, мысалы, оның түп нұсқасы және оның типтері сиякті көптеген сұрақтар. Бұл мақалада қазақ тіл білімінің шеңберінде субстантивация процессін ұғымды кеңейту керек деген мәселе қойылып, оған сан есімдермен үстеулердің субстантивтелеуін косуі керек екенін талқылауға салынып отыр. Мақалада қазақ тіліндегі кездесетін субстантивацияның типтерін дифференциялаудың керекін айтылады. Толық, окказионалдық, метасубстантивация типтері сан есімдермен үстеулердің тілде жиі кездесетін зат есімге аусыу қарастырылады.

Түйін сөздер: субстантивация, субстантивацияның типтері, толық, окказионалдық, метасубстантивация, сан есімдермен үстеулердің субстантивлеуі.

Амирова Ж.Р.,

к. ф. н. доцент Казахского национального университета им. аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы, e-mail: zhamir@mail.ru

Феномен субстантивации и её типы

Языковой феномен субстантивации как одного из проявлений транспозиции языковых единиц в класс существительных давно привлекает внимание ученых. Однако до сих пор остаются дискуссионными некоторые вопросы субстантивации, такие, как, например, выявление природы субстантивации, ее типов и

др. В статье ставится вопрос о необходимости расширить понятие субстантивации в казахском языке, не ограничивая его только переходом прилагательных и причастий, как это традиционно рассматривается в казахском языкознании. В статье указывается, что для этого необходимо дифференцировать различные типы субстантивации. Рассматриваются полная, окказиональная, эллиптическая, метасубстантивация и др. типы субстантивации в казахском языке на примере использования имен числительных и наречий в качестве существительных.

Ключевые слова: субстантивация, типы субстантивации, полная, окказиональная, эллиптическая, метасубстантивация, субстантивация числительных и наречий.

Amirova Zh.R. **Introduction**

Substantivization as the manifestation of the language transposition (latin – transposition – «transposition») (Lingvistichiskiyencyklopedicheskyyislovar, 1990:519) represents spread in different languages as the application different parts of the speech in the function of the noun and sometimes as the complete transition to the noun class. Up to this moment still is relevant and debatable questions of the detection of a substantivization nature, its types and research other aspects of the substantivization. The complexity of this linguistic phenomenon is indicated by the fact that substantiation has long been considered only as a purely grammatical phenomenon in the section of the doctrine of parts of speech. From the second half of the twentieth century, substantivization began to be researched as an independent object of word formation by Western European and Russian scientists Paul H. (Paul, 2013), AI Smirnitsky (Smirnitskij, 1955:31), VV Lopatin (Lopatin,1967:205).

In Kazakh linguistics, as in Turkic studies in general, the grammatical approach to this phenomenon of language also prevailed. Traditionally, the phenomenon of substantivization was considered in connection with the identification and definition of parts of speech (K. Akhanov (Ahanov, 1993:496), M. Tomanov (Tomanov, 2002: 616), etc.). The morphological approach to the definition of substantivization was replaced by the syntactic one: the works of M. Balakayev (Balakaev, 1957:123), R. Amirov (Amirov, 1972: 180), etc. Since the end of the 20th century, substantivization in Kazakh linguistics has been studied as a word forming phenomenon – (Kh. Netaliyeva (Netalieva,1963: 21), A. Salkynbai (Salkunbai,1996: 96), and others).

In the new Academic Grammar of the Kazakh language – «Kazakh grammaticals» (Kazakh grammatikasu, 2002), a special section was devoted to the substantiation issue in the general section «Сөзжасам» («Word formation»): «Әдетте сын есімдер мен есімшелер субстантивтенеді, олардың мағынасы заттанады, заттық дербестік алады. Мұндай сөздер зат есім сияқты септеледі, тәуелденеді, көптеледі ... Сөйтіп субстантив зат есімдер деп, мағынаны түпкілікті заттық сипат алған, жалғау қабылдау қабілеті бар сын есімдер мен есімшелерді айтады. Демек, бұларды жай зат есімдер сияқты, түбір, туынды және күрделі сияқты үш түрде сипатталады» (Kazakh grammatikasu, 2002: 339).

As follows from the above quotation, adjectives and participles in the Kazakh language are usually substantivized, their values acquire objectivity, objective certainty. Similar words, like nouns, tend, acquire categories of possessiveness and plural. In the Kazakh grammar, it is further noted that substantive nouns are adjectives and participles that have acquired the meaning of an object and the ability to attach endings. In addition, they, like ordinary nouns, are divided into non-derivatives, derivatives and complex (Kazakh grammatikasu, 2002: 339).

According to the conventional point of view, substantivization only extends to the passage of adjectives and participles, while substantiation of other parts of speech is considered occasional. For the first time in our work (Amirova, 2009: 232) the question was raised about the necessity of differentiating different types of substantivization in the Kazakh language. In our opinion, it is necessary to separate other kinds of substantivization from occasional substantiation: metasubstantiation, elliptical substantivization, etc.

Experiment

Substantivization of numerals of different lexical and grammatical categories in the Kazakh language has become widespread, therefore we will show on its example different types of substantivization. The affix possessiveness serves as an indicator of the substantivization of quantitative numerals in the Kazakh language, as well as of other nominal

parts of speech.

Бесімде оқу білсін деп,
Ата-ана берді сабаққа.

...

Он бесіме келгенде,
аршыға, бүркіт көргенде

Құс салып жүрдім серуенде
Еркіндеп шығып азатқа.
(Шәкәрім. Бесімде оқу білсін деп...)

Бесімде, он бесім – «in my five», «to my fifteen» – in the Kazakh language express the concept of age without any context, as in the above poem. Consequently, this is not occasional, but true substantivization. Without an affix of possessiveness, quantitative numerals usually denote a school mark for academic achievement:

Математикадан «бес» алдым, орыс тілінен «*төрт*» алдым (from informal speech)

O.M. Kim (Kim, 1992: 6) considered similar instances of substantivation in the Russian language as metasubstantiation, as a means of indicating the sign to itself. In this example, the substantivized numerals 5 and 4 are taken quoted, indicating a me

ISSN 1563-0223 Eurasian Journal of Philology: Science and Education. №1 (169). 2018 71

Occurrence and the Types of the Substantivization ta-label for their use, i.e. a mark «five» and a mark «four». Thus, this is a case of metasubstantiation, rather than occasional substantiation.

Substantivized in the Kazakh language and collective numerals. The most commonly substantively used are collective numerals, formed from quantitative from two to seven: *екеу, үшеу, төртеу, бесеу, алтау, жетеу*. For instance:

*Алтау ала болса,
Ауыздағы кетеді.
Төртеу түгел болса,
Төбедегі келеді. (мақал)*

The use of collective numbers in substantivized form without affixes of possessiveness as a whole is not characteristic of the Kazakh language. Generally, collective numerals result in substantivization from the affixes of possessiveness and / or plural. For instance, in this example, the substantiation index is the affix of the possessiveness-*міз*:

*Поездан түсе салдық та үшеуімізүш жакка жүгіре жөнелдік.
(Ғ. Мүсрепов. Атақты әнші Майра)*

The previous context, which is not given because of its voluminousness, makes it clear that we are talking about three fellow travelers on the train. In addition, the Kazakh language is characterized by the use of *біз екеуміз, біз төртеуміз* and etc.

The previous context, which is not given because of its voluminousness, makes it clear that we are talking about three fellow travelers on the train. In addition, the Kazakh language is characterized by use, etc. As in the following example:

*Батиха. ... Сөйтсем, әлгі біздің төртініміз – Бәрібай көршінің баласын ұрып тастапты.
(Ө.Тарази. Тыныш көшедегі көгілдір үй)*

Similar facts testify to elliptic substantiation, i.e. about the omission of the noun (for e.g.: *төртінші баламыз*) or pronoun *біз* (for e.g.: *біздің төртіншімі*)

In the following example, the indicator of the elliptic substantiation of the collective numeral *екеу* is also the affix of the dative case *-не*:

*Екеуіне назар бұрды ел ерек,
Өйткені олар дарынды еді керемет.
(М. Шаханов. Арман)*

Often the ordinal numerals are substantiated: *бірінші, екінші, үшінші* and others with the omission of the word being determined. For instance, in the example below of the elliptic substantiation, the word «tree» from the previous context is omitted:

*Екіншісін өлшедік, кішірек.
(М. Мағауин. Қос Ағаш)*

So, in the following example, from the poem the order number numerals «second» and «fifth» are used substantively, with the omission of the word «yerkek», as follows from the title of the poem «The Fifth Man»:

*ЕКІНШІНІ шыдамсыздық адастырды жолынан,
Сосын қайтсін, ұстай салды басқа әйелдің колынан.*

...

Тек БЕСІНШІ ерертең қуып жетеріне сенеді.

...

*Сол бесінші – ең бақытты еркектің
Армандаймын болсам-ау деп тойында.
(М. Шаханов. Бесінші еркек)*

(*The writing of numerals with the capital letter of the author – the poet M. Shakhonov – Zh.A.).

The author's emphasis is intended to draw the attention of the reader to the general idea of a poetic work: not the FIRST, not the SECOND, but only the Fifth of all men is capable of such an act – to go to the end and believe. Therefore, in this example, complete substantiation is shown, due to the similarity of ordinal numbers in their syntactic function to adjectives. Like the adjective, ordinal numerals easily pass into a noun.

Similar cases of elliptical substantiation are frequency in colloquial speech when you designate vehicles by their numbers, for example: «*жетінші*» – «the seventh» (bus, train, trolley bus, etc.).

Let us also consider examples of other kinds of substantivization of adverbs as immutable words.

The adverb of қазір «now» although used in the example below is substantial: in the quality and in the position of the noun (subject), but remained in an unchangeable form, because in this case we have another form of substantiation – metasubstantiation (according to O.M Kim [14]). When metasubstantivatsii the word, in this case – the adverb – appears as a meta-sign pointing to the concept of «word or word», and is quoted:

Жерге түсіп жаяу жүремін», – деймін. «Қазір, қазір ...» – дейді атам. «*Қазір*»де бітті.
(М. Мағауин. Қос ағаш)

The following example is interesting in that, with substantiation, the adverb acquires the caseХабаршы. Филология сериясы. №1 (169). 2018 72 Occurrence and the Types of the Substantivization ta-label for their use, i.e. a mark «five» and a mark «four». Thus, this is a case of metasubstantiation, rather than occasional substantiation.

Substantivized in the Kazakh language and collective numerals. The most commonly substantively used are collective numerals, formed from quantitative from two to seven: *екеу, үшеу, төртеу, бесеу, алтау, жетеу*. For instance:

*Алтау ала болса,
Ауыздағы кетеді.
Төртеу түгел болса,
Төбедегі келеді. (мақал)*

The use of collective numbers in substantivized form without affixes of possessiveness as a whole is not characteristic of the Kazakh language. Generally, collective numerals result in substantivization from the affixes of possessiveness and / or plural. For instance, in this example, the substantiation index is the affix of the possessiveness-*міз*:

Поездан түсе салдық та *үшеуіміз*үш жакка жүгіре жөнелдік.
(Ғ. Мүсрепов. Атақты әнші Майра)

The previous context, which is not given because of its voluminousness, makes it clear that we are talking about three fellow travelers on the train. In addition, the Kazakh language is characterized by the use of *біз екеуіміз, біз төртеуіміз* and etc.

The previous context, which is not given because of its voluminousness, makes it clear that we are talking about three fellow travelers on the train. In addition, the Kazakh language is characterized by use, etc. As in the following example:

Батиха. ... Сөйтсем, әлгі *біздің төртіншіміз* – Бәрібай көршінің баласын ұрып тастапты.
(Ә.Тарази. Тыныш көшедегі көгілдір үй)

Similar facts testify to elliptic substantiation, i.e. about the omission of the noun (for e.g.: *төртінші баламыз*) or pronoun *біз* (for e.g.: *біздің төртіншімі*)

In the following example, the indicator of the elliptic substantiation of the collective numeral *екеу* is also the affix of the dative case -*не*:

Екеуіне назар бұрды ел ерек,
Өйткені олар дарынды еді керемет.
(М. Шаханов. Арман)

Often the ordinal numerals are substantiated: *бірінші, екінші, үшінші* and others with the omission of the word being determined. For instance, in the example below of the elliptic substantiation, the word «tree» from the previous context is omitted:

Екіншісін өлшедік, кішірек.
(М. Мағауин. Қос Ағаш)

So, in the following example, from the poem the order number numerals «second» and «fifth» are used substantively, with the omission of the word «yerkek», as follows from the title of the poem «The Fifth Man»:

ЕКІНШІ шыдамсыздық адастырды жолынан,
Сосын қайтсін, ұстай салды басқа әйелдің қолынан.

...

Тек *БЕСІНШІ* ертең қуып жетеріне сенеді.

...

Сол *бесінші* – ең бақытты еркектің

- 1 Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. – М.: Сов. энциклопедия, 1990. – 519с.
- 2 Paul H. Principles of the History of Language. – The Classics. us, (September 12, 2013).
- 3 Лопатин В.В. Субстантивация как способ словообразования в современном русском языке // Русский язык: Грамматические исследования. – М.: Наука, 1967. – С. 205 – 233.

- 4 Смирницкий А.И. Лексикология английского языка. – М.: Учпедгиз, 1955. – 254 с.
- 5 Аханов К.А. Тіл білімінің негіздері: оқулық. 3 бас. – Алматы: Санат, 1993. – 496 б.
- 6 Тomanov M.T. Тіл тарихы туралы зерттеулер: Түркі [қазақ] тілдері бойынша. – Алматы: Ғылым, 2002. – 616 б.
- 7 Балакаев М. Основные типы словосочетаний в казахском языке. – Алма-Ата: Изд-во АН КазССР, 1957. – 123 с.
- 8 Амиров Р. Особенности синтаксиса казахской разговорной речи. – Алма-Ата: Наука, 1972. – 180 с.
- 9 Салкынбай А.Б. Қимыл есімі және оның сөзжасамдық семантикасы. – Алматы: Мектеп, 1996. – 96 б.
- 10 Неталиева Х. Имена действия в современном казахском языке: автореф... канд. филол. наук. – Алматы, 1963. – 21 с.
- 11 Қазақ грамматикасы. Фонетика, сөзжасам, морфология, синтаксис. – Астана, 2002. – 784 с.
- 12 Амирова Ж.Р. Функциональные аспекты субстантивации в казахском языке: Научное издание. – Алматы: Қазақ университеті, 2009. – 232 с.
- 13 Ким О.М. Субстантивация и метасубстантивация в языке // Функция знака в тексте: сб. науч. тр. – Ташкент: Университет, 1992. – С. 3–6.

References

- 1 Amirov R. (1972). Osobennjstintaksisakazhskoirazgovornoirechi [Features of syntax of Kazakh colloquial speech]. Alma-Ata: Nauka, 180 p. (In Kazakh)
 - 2 Amirova Zh.R. (2009). Funcionalnueaspektisubstantivatsiiv kazahskomyazike: Nauchnoeizdanye [Functional aspects of substantivation in the Kazakh language: Scientific edition]. Almaty: Kazakh universiteti, 232 p. (In Russian)
 - 3 Ahanov K.A. (1993). Tilbilimninnegizderi:okuluk [Bases of linguistics: textbook]. Almaty: Sanat, 496 p. (In Kazakh)74
- ISSN 1563-0223 Eurasian Journal of Philology: Science and Education. №1 (169). 2018 73
- Occurrence and the Types of the Substantivization 4 Balakaev M. (1957). Osnovnuetipyslovosochetaniy v kazahskomyazike [Basic types of wordcombination in the Kazakh language]. Alma-Ata: Izdatel'stvo AN KazSSR, 123 p. (In Kazakh)
- 5 Kazakh grammatikasu. Fonetika, sozjasam, morfologia, sintaksis [Kazakh Grammar. Phonetics, word formation, morphology, syntax]. (2002). Astana, 784 p. (In Kazakh)
 - 6 Kim O.N. (1992). Substantivacia i metasubstantivasiya v yazike.Funcyiaznaka v tekste.Sb. nauch.tr [Substantivization and metasubstantivation in language // Function of the sign in the text: sb. sci. tr.]. Tashkent, Pp. 3-6. (In Russian)
 - 7 Lingvistichiskiencycopedicheskyislovar. (1990) [Linguistic Encyclopedic Dictionary]. Moscow: Sovetskya encyclopedia, 519 p. (In Russian)
 - 8 Lopatin V.V. (1967).Substantivatsiyakakspobslovoobrazovania v sovremennomrussskom yazike:Russkiyazik.Grammaticheskieissledovaniya [Substantivisation as a way of word formation in the modern Russian language // Russian: Gramatical Studies]. Moscow: Nauka, Pp. 205-233. (In Russian)
 - 9 Netalieva H. (1963). Imenadejstvija v sovremennomkazahskomyazike: avtoref. kand. filol. Nauk [Names of action in the modern Kazakh language: the author's abstract. ...cand. philol. sc.], Almaty, 21 p. (In Kazakh)
 - 10 Paul H. Principles of the Language History. The Classics.us, (September 12, 2013)
 - 11 Salkunbai A.B. (1996). Kimulesimizhaneonunsozzhasamduksemantikasy [Gesture name and its semantic semantics]. AlmatyMektep, 96 p. (In Kazakh)
 - 12 Smirnitskij A.I. (1955). Leksikologyaanglyiskogoyazyka [Lexicology of English language]. M. Uchpedgiz, 254 p.
 - 13 Tomanov M.T. (2002). Tiltarihytyraluzertteyler: Tyrki [Kazakh] tilderiboyncha [Research on the history of language: Turkic [Kazakh] languages.]. Almaty: Gilim, 616 p. (In Kazakh)